

Kubikusok

Apám sírköve egy szikla. Természetesen csorba, a víz, a jég, a fagy, a hőség törte le valahonnan, messze attól a falutól, ahol apám az életét élte. A Tisza-parton nem teremnek olyan kőfalak, melyekből ez a tömb leájulhatott volna. Egy tenyérnyi részt megcsiszolt rajta a sírköves, oda írta föl Ignác nevét meg a két morc évszámot.

A tényekben nincs részvét.

Apám sírját befutotta a borostyán, minden hibátlanul tájidegen, külön, ahogy ez hozzá illik. Az, hogy ő egy alföldi falu zsellércsaládjába született parasztnak, kubikusnak, napszámosnak, vagy a létező gonosz játéka volt, vagy Isten számunkra így mutatta meg azt, hogy hisz a lélekvándorlásban. A sír az út mellett hallgat, a temető központjában, a kőkereszt lábánál, ahol mindenszentekkor a pap misézik. Jó hely, elegánsnak mondható, dupla méretű, nem kell szégyellni.

Srégen szemben ott díszeleg az a valószínűtlen mauzózeum. Kossuthéhoz abszolút mértékben nem mérhető, de a Fiumei út tágas tekintélyét és a takaros falusi temető arányait figyelembe véve talán összevethető a kettő. Egész alakos, fekete márványszobrok és szarkofágok, hatalmas márványtömb kriptá, emléktáblák, koszorúhelyek, padok és liget.

A Vendriczky család egyik ága régi arisztokrata família felénk, a másik ágában csupa feltörekvő nagygazda cséplőgéppel, mint valami Móricz-regényben. És persze akadtak lézengők, pökhendik, rossz gazdák, italosak.

Sokáig azt hittem, a mi mauzózeumunk is egy bohém úr emlékére épült, aki ugyan nem az ország kárára kártyázott és kockáztatott, elég volt neki a megye, de aztán kiderült, ez tévedés. És még annyi mindent hittem ezekről a kövekről itt. Nagymamám, ükapám és a többiek szomszédjairól, vetélytársairól. Majdnem minden apróságban akadt tévedésem, de ahogy apámnak, nekem is van egy álnok intuícióm: megérezem a dolgok természetét, és olyasmire is rátapintok, amihez nincs elég tudásom.

A Szociális Testvérek Társaságának Kurca-parti menhelye kilencszáznegyvenhat tavaszára csekélyen volt jobb hely, mint a pokol tornáca. A szalmazsákokban, rongyokban marokszám tobzódtak a bolhák, azt beszéltek, meztelenül fekszenek

bent a csontos öregek, száraz kukoricadarát majszolnak, a füst ad télen világot. Ez, mondjuk, nem volt igaz, de a mocskos edényekben valóban délre főtt csak némi tészta vagy krumpli, és még bodag se jutott reggel meg este.

Mihez képest. A faluban se volt sokkal szívderítőbb a helyzet, az évek óta fázó, éhező parasztok, a Kinizsi vagy Réti telepi parasztok maguk se tengtek különkülön, néhány méterről, a szakadt göncökről, a zsíros, füstszagú, bűdös hajról az ördög se mondta volna meg, melyik a menhelyi nyomorult és melyik az úgynevezett becsületes kubikus.

Szánni senkit sem volt erő, irigyelni annál inkább. Szólni sem kellett semmiről, a külső árulkodott, még csak párnás derék, vastag comb sem kellett, elég a tiszta kéz: annál a háznál anyagot is érdemes lesz keresni.

Az évszázad legforróbb, tikkadt nyara jött lassú léptekkel. A repedezett föld meg olyan, mint szemfenéken a vér kietlen erezte.

Gila Rókus ezt nem tudja. Se a nyarat, se hogy a föld valaki szerint úgy hasadna, mint az ér. Tudni nem tud semmit, csak érez, de azt olyan élesen és hosszan, hogyha mesélne róla, nem állna vele szóba ember.

Szenved az álmaitól, mert ott kiszolgáltatót, ott nincs segítségére az a különleges érzék, amit már egészen csöpp gyerek korában, a tanyán, amikor az apja olyan sokat verte, észrevett. Hogy érti az emberek bajait, a vágyait, tudja, mi fáj nekik, és képes olyasmit mondani, ami a felnőttek is rossz érzés. De nem úgy, ahogy a tarlón futás, ha nem csúszik eléggé a talpa, hanem igazán, hetekig vergődnek tőle, erre gondolkodnak, ha behunyják a szemüket, nem lehet szabadulni tőle. Alávaló, nyamvadt mondatok, melyek megrohadnak a szívben. Rókus a négy elemet se járhatja ki, mégis, már kiskamaszként összeveszít gazdákat, dörzsölt kereskedőket, olyan felnőtteket, akikhez szólni is tisztesség.

Ám álmában ez az érzék, élete egyetlen kincse elhagyja. És aki nem tud tromfolni, akinek nincs a kezében az azonnali bosszú, az szenved. És egy-egy ilyen rohadék álom után Gila Rókus még elszántabban ébred, és bár még nincs egészen hús, más se fűti, csak a revans. Mindegy, kin, mindegy, miért.

Míg a szentgyörgyi tanyán éltek, az apja gyakran verte hitelbe, „majd rászolgál”, mondta ilyenkor. És persze ő meg is tette a magáét. Ha azt látta reggel, hogy az apja odakészítette a nyírfavesszőt a kredenc tetejére, hát legyen is oka rá, legalább ne fölöslegesen fáradjon az apuka.

Gila Rókust mára mindenki ismeri. Eredetileg kubikus, most napszámos, ahogy más, kukoricát kapál, kendert áztat, meg kubikol, ha akad munka. Egy a sok közül, mégis mindenki tudja, kicsoda ő. Amikor véget ér a háború, és megérkeznek az első agitátorok, rögtön őt keresik. Maga se tudja, miért, tán még ők se, mégis így van. Az ilyesmi a bőrben van, mint a hidegrázás.

A szentesi Duda Jenőt meg őt a dolgozók pártjának feltörekvő, szegedi agitátora képzi ki személyesen. Az elvtárs akkoriban már a Függetlenségi Népfront jelöltje is, és alig egy év múlva, borgőzősen, fojtott indulattal már meg lehet jegyezni, ha valaki nem elég kezes, hogy Révai József miniszter elvtárs Gila Rókust „mindig szívesen fogadja”.

Bár nem ezek Rókus „nagy fegyverei”. Ő magától is tudja, mi a dolga, mert mások igazsága neki nem dolga, őt nem érdekli a munkások jussa, a parasztok szenvedése, a kubikusok nyomora, a bosszú van az ő vérében, ami meg belülről

jön, és akkor se tudná visszafogni, ha muszáj lenne. Ha így lehet, ha ezért lehet ezt csinálni, hát ezért fogja.

Nem létezik semmiféle igazság. A világot, melyet ennyire gonosznak teremtett meg az Isten, csak a szavakkal nem lehet helyrebillenteni. A tettek teljesen másképp beszélnek, „segíts magadon”, ez volt az Úristen egyetlen őszinte üzenete, amit nem a zsidóknak küldött. A többi mondat az övék.

Rókus nyolcvéves, amikor rávesz egy malé fiút – aki már tíz is elmúlt, és akivel együtt segítenek az apjuknak áztatni –, hogy dobja be a kenderláp közé az imádkozó macskáját, és nézzék végig együtt, mi lesz. A fiú összevizeli magát, miközben a kedvence fuldoklik, és Rókusnak egy pillanatra merevedése lesz. Nem sokáig, mert sosincs idő pihenni, minden pillanatból ki lehet hozni többet is.

És ott, a kender mocsara mellett éppen az a szemhunyasnyi idő ment veszendőbe, amíg ő izgalomba jött. Akkor kellett volna még egyet „ráhúzni” arra a fiúra. Csak az a rémületes, villámcsapásnyi pillanat lett volna hasznos, amikor megtalált volna az ő nagy mondata, „ez a te hibád volt!”. Ám az izgalom miatt kicsit megkésve mondta, akkorra a fiú már felocsúdott, rájött, mit tett, és kinek a biztatására, és így kapott tőle egy borzasztó maflást.

De megérte. Nem az izgaloméért, a tanulás miatt.

Rókus elhatározta, soha többé nem engedi el magát. Ez máskor nem fordulhat elő.

A fiúval egy szűk évtized múlva barátok lesznek. A munkabeosztás és a másik magányának tisztelete összehozza őket. Szikkadt, repedt barátság ez, két önző figura nyugalma. A falu nem szereti a maguknak való embereket, hát ők is úgy tesznek, mintha lenne komájuk. De csak a csend tartja őket össze, hogy végre akadt alibi cimborá, aki nem kérdez feleslegesen semmit. Együtt mennek haza az áztatásból, ülnek a langyos fröccs fölött, de ritkán szólnak, és sosem kérdeznek semmit. De ez így már nem baj, együtt gubbaszthatnak, azt már szabad.

Vendriczky Lázárnak valódi nagygazda rokona is van. Nagybátyjái volt a falu első cséplőgépe, de ő maga oldalági leszármazott, szegény és nyomorult, gazdag névvel, ami még rosszabb, mint az lenni, aki. Gila Rókus legalábbis így gondolja, ő egy nyomorult félárva, akit mindig csak vertek, de legalább nem kell folyton magyarázkodnia, hogy neki abból a sok kalácsból, zsírból semmi se jut.

Révai elvtárs akkoriban foglalkozik velük, amikor már Pestre jár, a főtanácsba, vagy mibe. De ott, a szentesi kórház kápolnája mögött az idegosztály egyik üres pincéjében ezt ők még nem sejtik. Csöpögnek a falak, és olyan mély dohszag volt, mint egy elhagyott borospincében.

Rókusért gépkocsi jött, még hetek múlva is erről beszéltek a faluban. Fekete, púpos hátú automobil, öltönyös sofőrrel. Idősebb Gila köpött egyet a boglya tövébe, miközben nézte a hátranyalt hajú fiát, ahogy beül a fémdobozba, és elhajtanak.

Rókus próbálta nem elengedni magát, de még sohasem ült autóban, és lenyűgöző volt a lengedező mező, ahogy szaladt, meg a guggoló akácok, a tanyasi utakról kiszaladtak a kutyák, de reménytelen üldözés volt, olyan sebesen szaladt a gépkocsi. A bicikliről rendesen fejbe kell rúgni őket, amit ugyan Rókus szeret, de most kitör belőle a nevetés, ahogy látta, mennyire lemaradnak a boldond jószágok, és csalódottságukban megtorpannak. Hát micsoda nyomorult, agyonverni való lények ezek! Zsákba kellett volna kötni és vízbe fojtani már

kölyökkorukban. Giláék egyetlen fia hirtelen elhallgat, mint akiben elzárták a nevetést, és csak néz.

Azon gondolkodik, mikor nevetett utoljára. Hogy ez a furcsa ugatás, amit most a saját szájából hallott, mikor szégyenítette meg ezelőtt. De nem talál egyetlen alkalmat sem. Nyilván volt, csak nem emlékszik, biztosan nevetett már valaha, amikor egészen kicsi volt, hiszen a gyerek mamlasz, nevet. Egy ilyen olcsó trükkkel el lehetett kábítani, gondolja, és most legszívesebben megvágna magát, büntetésből, vagy megütné vontatókötéllel a hátát. A suhanó tájon nyáladzik, meg a lemaradó vakarékok látványán nevet?!

Elhatározza, erősebb lesz az erősnél, de a kórház dohos, szarszagú pincéjébe, az elmeosztály üres fémágyai közé betettek egy asztalt, és fokhagymás sült hússzeletek illatoznak rajta. Rókus még soha életében nem fogott ekkora szelet húst a kezébe, de még annál is vonzóbb a fehér kenyér, a frissen sült, ropogós kenyér. Erős akar lenni, az erősebbnél is erősebb, de évek óta éhezik, és ahogy Duda Jenő falni kezd, már nem babra megy a játék, ez már verseny. Ez nem a gyöngeség, itt van cél! Minél többet elhabzsolni a másik elől. Nagy harapásokkal falni kezd, de rossz taktikát választ, a nem elég alaposan megrágott, óriási falatok fájdalmasan vánszorognak le a nyelőcsövén; vizet meg nem hoztak, egy korty sem akad az asztalon.

Duda Jenő vigyorog, és szapora, patkányszerű apró rágásokkal fal tovább, a kurva anyját az ilyennek, gondolja Rókus, és kitartóan őröli a szájában az ételt, olyan sokáig, hogy szinte folyadékká aprítja a kenyeret, azt nyeli, hogy csússzon le végre a hús. Úgy rág ezután, mint egy daráló.

És amikor Révai elvtárs belép az ajtón, szinte megrémül: elfelejtette, miért jöttek. Hogy ezért vannak itt.

Még arra sem maradt ideje, hogy örüljön a sikernek, noha remekül zárkózott, biztosan többet evett meg az ételből, mint a fele, és csak ez számít, ilyen vesztes helyzetből nézve, ráadásul, ez komoly fegyvertény. Duda elvtárs is úgy nézett eddig, az alamuszi rágcsáló képével, mint aki csak enni született, de most megszeppent.

– Egészségükre, elvtársak! – rikkantja Révai József köszönés helyett, és megsimogatja a szája szélét, mintha ő ebédelt volna jó ízűen.

– A sok hús káros. Lerakódik az érfalakban.

Rókus érzi a fogai között a cafatokat. Köpni támad kedve, és otthon köpne is, de itt csak szív egyet rajta

– Na, ugye, a fogakra is veszélyes!

– Azért ilyen csinos, egészséges férfiak maguk, elvtársaim, mert nem esznek sok húst.

Rókus próbál úrrá lenni a dühén, amit önmaga miatt érez, koplalással fogja büntetni magát, ha hazamegy, bedőlt egy nevetséges trükknek. Ám ekkor hirtelen elmosolyodik.

– Örülök, elvtárs, hogy jól érzi magát.

Rókus még egyet szív a fogán, és kiköpi a turhát.

– Miért utazott ilyen sokat, elvtárs? Hogy minket megebédeltessen? – kérdezi.

– Mindent a maga idejében – emeli föl a kezét Révai, és a turhára néz. – Viselkedjen!

– Nem akartam, hogy lerakódjon.

Révai végigméri, és elneveti magát. – Éppen ilyen fickókra vártam. Akik nem akarják.

– Maguk miről beszélnek? – Duda Jenő fulladva beszél, talán a vízhiány, talán a féltékenység miatt fogyott el a levegője, ő a szentesi sejt vezetője, ő várta a szegedi elvtársat, erre ez a falusi bugris úgy beszél vele, mintha együtt nőttek volna fel, és még elé is köp.

– Duda Jenő, ugye? – kérdezi Révai. – Ezer közül is megismertem volna magukat.

– Ezt hogy érti? – néz körbe Rókus.

Révai végigméri Gilát, és cigarettát vesz elő.

– Meséltek magukról nekem.

Duda elmosolyodik, és kihúzza magát.

– Nekem senki nem mondott magáról semmit! – mondja Rókus, és széttárja a karját.

– Mert nem én vagyok a fontos! – kiáltja Révai olyan erővel, hogy bezeng a pince. – És nem is maguk!

Rókus, utólag, amikor ezredszerre is felidézi magában a találkozás mondatait, végül is elégedett. Duda Jenő a pályán sem volt, ő meg akkor adta meg és át magát a lelkesedésnek, amikor arra szükség volt, amikor már baja lehetett volna a kecec paraszt szerepéből.

– Gombolja ki az ingét, elvtárs! – parancsolja Révai. – Látja ezeket az izmokat? Látja ezt a szikár tömböt? A nélkülözést, a fájdalmat, ami mögötte van? Hol lát ilyen testet? Azt mondja, meg, hol lát?

– A gyárban!

– Úgy van, a kendergyárban. Meg a kubikgödör mellett. Lát ilyen testet a szatócsban, az ügyvédi irodában, az iskolában, a csuhásoknál?

– Nem én! – kiáltja Rókus, és most jólesik lelkesedni. – Nem, a kurva anyjukat!

– Hol volt maga eddig?

– A falun belül? – kérdez vissza Rókus, és zavarba jön.

– Ilyen tehetséges munkás-paraszt elvtársakra van szüksége ennek a mozgalomnak! Nem kell a pojácák tánca.

Gila ekkor néz Duda elvtársra, aki láthatóan nem érti azt a szót, hogy pojáca, és zavarban van, Rókus sem érti, nem hallotta még soha, de nem számít, minden sejtje tudja, kik azok a „pojácák”, és hogy mit jelent a táncuk, és közben megint a zabálásra gondol, erre az egészen egyszerű trükkre, amivel megvették itt őket, az életüket, a mindenüket, és nevetni támad kedve, hogy ugasson, mint a kutyák. Minden sokkal egyszerűbb, mint látszik. Csak a vágy, a vágy és az irigység, ezt a kettőt kell használni. Másra nincs is szükség.

Rókus ezután a testvérnénjénél húzza meg magát, az apjának ez volt az utolsó csepp a pohárban. Komenisták küldenek kocsit a fiáért. Nem üzenté meg, és nem is mondta senki, a fiú magától tudta, nem ildomos hazamenni. A nyári konyha hátsó zugában roskatag szalmazsákos ágy, arra most ő szokott leheveredni, az sem az övé, csak használja.

Ezen a párás nyári hajnalon, a nincstelenség meg a magány úgy szakad rá, mintha zuhogna. A kredencen esti maradék szárma, hús nélküli gombócokkal,

csak hagyma meg rizs, de ha éhes az ember, megteszi, a savanyú levében akad kevés dermedt zsír. Befal egy gombócot hidegen, reggeli gyanánt, a kenyér már bő hetes, szikkadt, alig lehet harapni.

Maga se tudja, hová indul ilyen korán, nincs maradása, rója az újfalusi utcákat, aztán átmege a Kórógy-kanálison, ez már az öregfalú, széles utcákkal, és itt vannak a szárazkapus nagy házak, ahonnan kikísérték az embereket, ő nem kísért, ő csak ott volt, ment velük, ahogy más, meglepte, milyen sokan vannak, így, együtt, ötvenhét ember. Puskásné végigüvöltötte a menetet, már a piactérnél káralt, egészen az állomásig szidta őket.

Rókus végig Löbl Aladárt figyelte, a hentest. A dermesztő izmos óriás lehajtott fejjel ment. Hát mikor tűrte volna azelőtt (még akár néhány nappal azelőtt is!), hogy az öreg némbor így kiabáljon vele?! A fiú egy pillanatig szinte megsajnálta, de legalábbis szánta a hentest, ettől viszont úgy megrémült, hogy hazafelé berúgta a Löbl házban a kaput, ami nemhogy bezárva, de még rendesen becsukva se volt, a fakapu visszacsapódott, megütötte a lábát.

Dühében bevágtatott, levert mindent, amit látott, díszeket, menórát, képeket, órát, terítőt, kelengyét, bögrét, tányért. Tört-zúzott, fogalma se volt, meddig, és egy idő után arról sem, miért, már nem volt dühös, a szégyene is csillapodott, hogy megsajnálta Löblt – mégsem bírta abbahagyni. Hideg fejjel, alaposan csinálta tovább.

Néhány hétre rá, amikor a tűzoltószertárba hurcolt értékeket – melyeket azért vittek oda, hogy ne érje őket baj – elkezdtek igazságosan szétosztani, Forrai Lajos képviselő úr mindenki füle hallatára megvádolja Gila Rókust. Hogy ő vandálkodott, törte össze a Löbl porcelánokat, meg a csiszolt üveg poharakat. Rókussal – ekkora igazságtalanság hallatán – fordul egyet a világ, összepréseli az ajkait, és elképzeli, hogy a dühét is összenyomja, mint valami dugattyú, és erő lesz a haragból. Ez működik, segít rajta, kihúzza a csávából, mert már nem sok ideje maradt.

A szertár előtti osztozkodásban hatalmas a tömeg, mindenki akar valamit magának, Rókus az utolsó pillanatban szólal meg.

– Puskásné tajtékozott a menetnél, nem én! Hát ki volt ottan magán kívül? Ő üvöltött, végig az állomásig!

Gomolyog a zavart csönd, majd néhol tétova, egyetértő morgás hallik.

– Befogod a pofád, pokolfajzat! – üvölt magán kívül Puskásné, és csak ömlik belőle a káromkodás.

– Éppen így! – szúrja be egy levegővételnyi szünetbe Rókus. Próbál nem mosolyogni. – Emlékeznek már? – És jelentőségteljesen körbenéz, bólogat, mintha az asszony káromkodása bármit is bizonyítana.

Most már jóval többen helyeselnék, néhol egy-egy igenlés is jön, a dolog logikusnak tűnik, nem zörög a haraszt.

– Hát most is, nyilván ő vádolt meg a tanácsnál!

Forrai Lajos elfordul, kerüli a tekintetüket.

– Nyilván ő állította ennek a minden lében kanálnak – és Rókus Forrai Lajosra mutat –, hogy éppen a legértékesebb része hiányzik a Löbl hagyatéknak.

Röhögés hullámozik végig a tömegen, Forrai sértetten kihúzza magát, és előre dől, hogy ezt kikérje magának, de Rókus megelőzi.

– Ami még nem is hagyaték! Már engedtessek meg! – kiabálja Rókus. – Elvégre, talán még élnek! Hát akkor meg honnan tudnám én, hogy volt ott porcelán. Puskásné járt oda cselédnek, ő tud a Löbl ház minden értékéről! Énnekem fogalmam sincsen, mik voltak ott. És nem is érdekel.

Az utóbbit már nem fennhangon, inkább szomorúan, meghatottan mondja, hogy neki mennyire fáj a háta, és hogy ő másoknak cipeli itt a bútort, mert ebből ugyan semmi az övé nem lesz, például Puskásné zsírosodik majd az ő vérén. Hiszen neki soha életében nem volt semmije, még az ágya sem az övé, és akkor most előjön ez a gonosz vénasszony, hogy hol vannak a porcelánok.

– Mit akar abból enni? Húst? Honnan vesz Puskásné olyan húst, amit csak porcelánból lehet enni?!

Puskásné is egyvégtében rikoltozik, de csak a hétköznapi átkait szórja, azokat meg már unásig ismeri mindenki. A monológ végén kezd csak el védekezni, hogy nincs őneki semmilyen zsíros húsa, de Rókus kigombolja az ingét, aztán az asszony mellé oldalazva megáll, a csontsovány fiatalemberhez képest Puskásné valóban olyan, mint egy hordó.

Egy pillanat alatt fordult meg a közhangulat, és ahogy Puskásné kifelé menekülőre fogja, Rókus fenékbe rúgja. Ropog a röhögés, mint a géppuska. Puskásné eliszkol, de a sarokról is hangosan átkozta őt, és Rókus érzi, ez már túl sok volt, nem kellett volna, fölöslegesen szerzett magának egy életre szóló, fáradhatatlan és felülmúlhatatlan ellenséget. Elég lett volna, hogy az emberek az ő pártját fogják, hiba volt az elvetemült asszonyt meg is szégyeníteni...

Ezeket gondolja végig, ahogy sétál, kóborol az éledező faluban, ballag a már is tikkasztó nyári hajnalban, hát miféle idő ez, hogy lehet ennyire párás meleg fél hatkor, és egyszerre már a kis Vendriczky háznál áll. Itt él – lám, milyen egyforma a „barátok” sorsa – a nagynénje kegyelméből az ő szükségcímborája, Lázár.

Rókus megáll, és hallgatózik. Beles a rozoga deszkakerítés résén, és azt látja, egy láb lóg ki a kasból. A fonott vesszőkosárból. Ettől izgalomba jön, öldöklést képzel el! Mi történhetett itt? Belöki a gyöngye kaput, és besurran, hallja a saját ütőerét, a fülében pattog, alig kap levegőt, úgy izgul, de bent nagy csalódás éri.

Semmilyen gyilok nyoma nem látszik, pedig elkezdte a képzelgést, már el is játszottta magában, hogyan adja elő, mit talált, és hogyan lesz ő, Gila Rókus megint az igazság bajnoka. De a szűkös kasban Lázár csak alszik, nem összedarabolva, csak beleszorulva, belehajtogatva, mint egy bábu. Rókus undorodva nézi a komáját, hirtelen a mosdatlanságának bűze is megcsapja.

Délután kérdőre vonja, és Lázár még csak nem is tagad, büszke rá, hogy egy kasban alszik, mert ő a gyári robot után otthon is csak kulizik, és ha fárad, a kasban szendereg kicsikét, de ha ágyba feküdne, elaludna egészen, így viszont olyan kényelmetlen, hogy megébred, és éjjel meg hajnalban tud még hasznót hajtani, morzsol vagy pakol, fát hasogat vagy rakodik, mindig akad a portán tennivaló.

Rókus meglepetten és fitymálva nézi a komáját. Már folyamatosan érzi a szúrós szagát, de hogy Lázárnak mániái lennének, megszállott, azt nem nézte ki belőle. Azt hitte, egyszerűen semmilyen, „nem létezik”, ahogy a többiek. Próbálja azzal vigasztalni magát, hogy ez a megszállottságnak a legelemibb, parasztos formája, de akkor is *valami*, és Rókusnak már ez se tetszik. A semminél – rajta kívül – senkinek ne legyen több.

Vasárnap van, korzózni indul a Kurca-partra.

Ott csapják meg a finom illatok, csontleves főhet a kastély mögötti szegényházban, a Szociális Testvérek Társaságának otthonáról irgalmatlan dolgokat pletykálnak, de ezek az illatok most tolakodnak, sűrögnek, ez a levesillat vágyakat kelt, buja, sárga buborékokat lát tőle az ember. A fiú gyomra megkordul, hol van már az az egyszeri jóllakás a szentesi pincében, ami után aludni se bírt, és majd kihányta, úgy kellett sétálnia az udvaron, hogy inkább a gyomra fájjon, de az állatok módjára befalt étel ne menjen kárba.

Ebből a levesből is betegre tudná enni magát. Közelebb óvakodik a kerítéshez, beles, malacok rőfögnek az ólban, tyúkok kárálnak, olyan békebeli udvar ez, négy-ötfféle baromfi, mindenféle lábasjóság, micsoda gazdagság van itt, csodálkozik el.

Viktória néni jön hátra, „Wagner vagon”, ahogy a faluban csúfolják. A büntetésből idehelyezett, pökhendi váci főesperes, Verdon Lajos jobbkeze és mindenféle behajtója. Még a nevük se rendes, gondolja most Rókus, és összegegyűlik a szájában a nyál. Éppen akkor köp be az udvarba, amikor Wagner Viktória főnővér odaér.

– Nincs neked jobb dolog, mint ide köpködni? – szúrja le.

– Oda köpök, ahová kedvem tartja! – replikázik Rókus. – Ha a szegények zsírján gazdagodók udvarára, akkor meg bizony a legjobb helyre csulázok. Hátha kimarja a földet!

– Leld meg a békességedet, fiam! Lelki béke nélkül nem lehet élni.

– Maga csak tudja! – kiáltja Rókus, és jókedvűen, szinte szökdelve indul el.

Ez a kedve másnap is kitart, amikor az áztató tó mellett mesélni kezd a húslevesről, melynek olyan illata volt, hogy sárga buborékok fénylettek a levegőben, és amelyet persze a nővérek maguknak főztek, abból a szegények nem láttak semmit, csak szenvedtek ők is a csiklandó aromától.

Kosztolányi Feri, a harangozó fia megkérdezte, honnan veszi ő azt, hogy a szegények nem ehettek a levesből, hiszen bizonyára nekik főzték, nincsenek a szociális nővérek külön koszton, de Rókus kivágta magát, maga a nővér mondta, amikor ő beolvasott neki, amikor odavágta az igazságot, hogy a szegények zsírján gazdagodnak, „lelje meg a lelki békéjét”, ami mi mást jelenthetne, mint hogy nyugodjon bele. Erre Ferike tromfolni akar, hogy nem, ez még csak véletlenül sem ezt jelenti, de ekkorra már a teljes kenderáztatós műszak dühöng.

– Meg kell menteni a szegényeket! – kiáltotta Rókus. – Csak a szegény érti a szegényt! Éhező az éhezőt!

Rókus összetörve, a csalódottságtól remegve indul haza. Vajon miért nem sikerült? Mi volt a baj? Hiszen a műszak java része mellé állt, forrongtak, dühöngtek az emberek, bejöttek még az utcáról is, lézengő kubikusok, napszámot nem kapó zsellérek, szidták a maguk levesét főzőgető nővéreket. Már csak el kellett volna indulni! Hiába próbál visszaemlékezni, nem tudja felidézni, vajon kijátsozta-e az ukázt. Ő, a fő agitátor, a szónok, a lázító, végül kiadta a parancsot? Mondta, hogy indulás, menjenek oda és tegyenek igazságot?! Vagy nem? És akkor azért lankadt le idővel a haragvás, és oldalgott el mindenki a dolgára, ahogy máskor? Ez még mindig jobb lenne. Mert ha mondta, és nem hallgattak rá, azt nem élné túl. Muszáj, hogy úgy legyen, hogy nem mondta.

Balázs kezdte, vagy én kezdtem. Az ő vétke, vagy az én vétkem. Nem emlékszem, és nem is fontos. Mi voltunk a hangadók, ahogy máskor is, én, az örök második, és ő, az örök első, szóval ha én találtam volna ki, akkor is ő találta volna ki, ha én dolgoztam volna ki a nagy mennyiségű sportszelet és tejpor folyamatos bolti lopásának módszerét, akkor is hozzá kötötte volna mindenki, én magam is. Mert Balázs karizmája – már ha van ilyenje egy tizennégy éves suhancnak – mindenkit lenyűgözött, őt magát is. Ettől nem volt tökéletes a dolog, vezéralkat volt, és a lányok kedvence, de volt benne némi pomádészagú csináltság, amit a hozám hasonló, sodródó alakok örömmel megmosolyogtak. Már csak azért is, mert másuk nem maradt, ez volt az egyetlen terep, ez a homályos, keresetlennek gondolt szabadságészlelés, vagy némi túlzással mondva, életérzés, amivel kompenzálni tudták Balázssal szemben érzett kisebbségi komplexusukat.

Lassan erőre kapott a nyár, a férfiakat lekötötte a rendszerváltás, de a nőket az általános iskolai ballagás tartotta lázban. Három harmincfős osztály ballagott, majd' százan voltunk, a falu szinte minden családja érintett volt valahogyan. Csak minket nem érdekelt egyik dolog sem.

Mi Balázssal hetek óta marokszám loptuk a csokit a boltból. Már többször bementünk az órák közötti szünetben, recsegett a hangosbemondó, hogy az ábécé dolgozói tudják, kik a tolvajok, és ha az „illetők” nem hagyják abba, a dolognak súlyos, rendőrségi következményei lesznek. De ebben a „közhírré tétel” módszerben még maguk a tanárok sem hittek, hallatszott Vighné fád hangján, hogy ő is érzi, átlátszó, amit mond..

Idővel még rajgyűlést is összehívtak, Vighné toporgott az egykori igazgató, Werninger Lajos emléktáblája előtt, mintha a régi diri tekintélye rá is átsugárzna, rikoltzott a mikrofonba, minél hangosabban, a hangszórók annál jobban berjedtek, végül a sípolástól alig lehetett hallani valamit. Mi meg csak röhögünk, mert gonoszak voltunk és okosak, és tisztában voltunk vele, ha tudnák, hogy mi vagyunk a tolvajok, egyszerűen elkaptak volna bennünket. És ez az önleplező fenyegetőzés valójában tehetetlenség, mert még a boltosok is elképedtek, mekkora a hiány.

Valóban tetemes lehetett. Ketten együtt heti húsz-harminc drága rumos szelet emeltünk el, a zacskós tejporthoz már nem is számoltuk, abból még sokkal többet. Betettünk mindent becsülettel a kosárba, mintha vásárolnánk, aztán bementünk a sörösrekeszek közé, ahol eltettük a szajrét, és még néhány plusz körben visszatettük takarásnak a kosárba tett áru nagy részét a polcra...

Úgy élünk, mint a királyok. Majdnem bárki majdnem bármire kapható volt egy ingyen sportszeletért, lévén, hogy két csokoládé még a tehetősebbek heti zsebpénzét is megemésztette.

A liget volt a terephelyünk. Oda csak mi jártunk, meg az öregek, különösen egy mindig elegáns vénember, aki folyton fehér ingben és zakóban, mellényben parádézott, de olcsó Csongort szívott, amiről még mi is tudtuk, hogy kínos és bűdös. Eregette az erjedő szagú füstöt. Maga a felhő nem volt olyan penetráns, mégis meglepően bűdös lett tőle mindene, a haja, a ruhája, a keze. Menekültünk előle, ami elvileg könnyen mehetett volna, mert nehezen járt, szinte csoszogott, de az öreg szemfüles volt és taktikás, valahogy mindig ott volt, ahol mi, zörgött a lába alatt a kavics, mégis hangtalanul járt, odaosont, és

prédikálni kezdett, fújta ránk a füstöt, röhögött rajtunk, mi meg rendre leléceltünk, menekültünk előle.

Balázst nem érdekelte, de engem zavart, hogy látja, micsoda urak vagyunk. Láttam, mosolyog rajtunk, bólogat, ráncolja a homlokát, mint aki fejben jegyzetel, és örökké a nyomunkban van. Ha más nem sikerült, hallótávolságon belül, és engem ez is zavart. Balázs viszont igényelte a közönséget, és ha más nem volt ott, hogy csodálja, miként utasítja híveit, az öreg is megtette.

Én mindig mindentől szorongtam, nem csodáló közönséget láttam a vénemberben, hanem a lebukás konkrét rémét, úgy véltem, annyi mindent végigkukkolt, hogy bármikor bemárthatna minket. És mi, legalábbis én, nem értettem a felnőttek világát, ki mikor miért véd meg minket, és miért tart be nekünk, a legtöbb atyai támogatásra és kekeckedésre nem akadt magyarázat. Hát „Csongor”, mert így csúfoltuk a trottyost, nem volt számomra „megbízható elem”. Bármikor kiderülhet róla, hogy spicli, Vighné beépített embere, vagy egyenesen az igazgatónak jelent, végre kiderüljön, kik dézsmálják a bolti készletet.

De azt el kellett ismernem, hogy a vén Csongor kujtorgásában volt némi lelkesedés vagy csodálat is. Tetszett neki, ha Balázs parancsokat osztott, ahogy intézte a néptáncpróbák előtt az új rendet, a mi rendünket, pontosabban az övét. Néha rajtakaptam, hogy vigyorog, motyog magában, jár a szája, mintha azt játszaná, hogy ő Balázs. Olyankor fényes volt a tekintete, és kihúzta magát, próbált szalutálni. Úgy képzeltem, nyilván beleéli magát valamibe, ami félig mi vagyunk, félig meg a bomlott elméjének lehet a romlott tévképzete, a szakadozó múlt foszló anyaga.

De nekem végtében ez sem imponált, ez is inkább megrémisztett, mint örömet okozott volna, nyilván ezért nem én voltam a vezér.

Aztán egyszer megszólított minket, ami azt jelenti, hogy Balázst, én aznap zsákos voltam a fóliatelepen, apám helyett, késve értem oda. Majdnem leszédültem a bicikliről, amikor láttam, hogy egymás mellett ülnek a padon, és Balázs a Csongor füstjében pácolódik. Harsányan nevettek, ami akkor is furcsa lett volna, ha nem egy ilyen kétes alakról van szó. Min röhécsel egy iskolás srác meg egy öreg főszer?! De így, hogy erről a kétes alakról beszélünk, végképp megdöbbenő volt. Pontosabban nagyon is beleillett Balázs rosszfíús imágójába, az önfejűségébe, a kivételezett szerepébe, amit nyilván azzal is erősíteni akart – legalábbis akkor én, megszédülve a féltékenységtől, ezt gondoltam –, hogy éppen akkor állt Csongorral szóba, amikor én nem voltam ott.

Csak annyit hallottam a beszélgetésükről, hogy a gyöngékről meg a birkákról volt szó. De Balázs később sem árulta el soha, miféle gyérekről meg kinek a nyájáról diskuráltak.

Aznap elhagyottan, dühösen, rémülten mentem be a boltba, egy nyájas, anyámra emlékeztető nő megszólított, milyen büszke rám, ilyen sok mindent vásárolok, rendes fiú vagyok, nyilván a nagybevásárlást intézem az anyukám helyett, milyen fiatalon, le a kalappal. Aztán a pénztárnál mögém lépett a sorban, negyed kiló kenyér és egy pakli gyufa volt a kosaramban, a zsebemben hét sportszelet és vagy húsz cukrozott tejporos zacskó, a kosárból hiányzott a hipó, a lönchúskonzerv, a csalamádé, a tej, az élesztő, nézett rám, aztán megint a kosárba, talán ingatta a fejét, nem tudom, de valahogy láttam a kételyeit, hogy vihar dúl benne.

Nem buktatott le.

Nem tudok vagy nem akarok emlékezni rá, hogy ott a sorban miként adta tudtomra, ez az utolsó kegyelem, de értettem belőle.

Balázs viszont semmit nem értett meg az egészszből. Hiába próbáltam pontosan elmondani, miért vagyok biztos benne, hogy lebuktam, és hogy a nő csak megkegyelmezett, legyintett az egészszre, védettek vagyunk, magyarázta, a profizmusunk a védelmünk, aztán megint odaült kvaterkázni az öreghez.

És én megértettem, mindennek vége, és nemcsak a lopásnak, hanem a gyerekkoromnak is. Ekkor, mintha csak intésre jöttek volna, megérkeztek a napközisek, a fiúk többsége mindjárt a ligetbe indult, hátha van friss csokoládéellátmány, és persze volt is, az én megszágyenyülésem bizonyítékai ott lapultak a zsebemben: hét sportszelet.

A tehetetlenség és a düh úgy gomolygott bennem, mint valami rosszullét, forgott velem a világ, valahogy mégis egyre élesebben láttam mindent, mintha távcsővel figyelném az éhes, folyton lekenyerezett és megalázott slepp közeledtét, a szőke gombafejek imbolygását. Balázs felröhögött.

Bárki, még magam előtt is meg tudnék rá esküdni, nem tudtam, mit csinállok. Semmilyen elhatározás, szándék nem dolgozott bennem, csak a megcsalatottság keserű ízét éreztem a számban, amikor elindultam a nevetgélő páros felé.

Balázs hátradőlve ült, kinyújtott és keresztbe font lábakkal, ezért csak úgy tudtam lerakni a rakományom, hogy egészen a közelükbe mentem, ráadásul közjűk kellett lépnem, mintha a vezérek előtt tisztelegnék. Leraktam hat csokit meg egy marék tejporos zacskót a padra. Balázs elégedetten mosolyogott, bólintott. Az öreg röhögve köhécselni kezdett, a köhögését füstgombolyagok kísérték, én szó nélkül elindultam tovább, a többiek felé, akik már a szökőkútnál jártak; de ezt az egészszet most túl hosszsan mondom, a tanácstól a kútig tíz másodperc elballagni, és itt minden csak egy felnagyított pillanat része, ahogy ódöngök a többiek felé, megtört, szinte imbolygó léptekkel, pedig ekkor már tudom, mit akarok, mit fogok csinálni, hogy miközben a többiek már olyan közel érnek, láthatják a csokikat a padon, azt sziszegem majd feljűk, félhangosan, hogy később úgy lehessen tenni, mintha nem mondtam volna semmit, ám legalább az elöl baktatók biztosan hallják.

– Nahát, odanézzetek, jelent a spicli.

Rókus köp egyet, ahogy kilép az öregfalusi kisboltból. Negyed kiló kenyér jutott. Többre nem is lett volna pénze, de azt nem tudják ezek a zsidóbérenc hájñövesztők. Ezek még rosszabbak, mint a Klein szatócsék, mert ezek velük egy vérből valók, így még jobban lehet gyűlölni őket.

Hetente kap fizetést, de csütörtökre már annak is örül, ha karéj fekete kenyérre telik, és nem a néñje kegyelméből kell egyensúlyoznia az éhenhalás szélén; szóval többre nem is telt volna, de szinte habzott a vére, ahogy kikérhette magának, ilyen kemény fizikai munka mellett hogyan állja majd ő a sarat a gyárban, az áztatóknál, ha egy gyerekadag kenyérrel szűrják ki a szemét.

Bacsáné nem jött zavarba, láthatóan nem érdekelte, ki miért és hogyan bírja a munkát, csak foghegyről morgott vissza neki.

– De kinyílt az a kommunista csipád, kis Gila.

– Nehogy baja legyen magának ebből, zsidó zsírosbödön! – sziszegte Rókus.

De a Bárány hentestanonc elvette az egész élet, ahogy belépett, Bacsáné segé-
gére csapott, és azt rikkantotta, ej, de szívesen mártogatná ő a kiflijét ebbe a bö-
dönbe, mire Bacsáné káromva kérte ki magának a szemtelenséget, de a szeme
mosolygott. Rókus Bárány Lacit nézte, hirtelen megjött az önbizalma, most úgy
érezte, erősebb, mint eddig hitte: embert is tudna ölni.

Még bent, a boltban akart köpni egyet, de valahogy úgy jött ki a lépés, ahogy
a rongyokból font légyfüggöny vastag hurkáit elhajtotta maga elől, és vitte a lend-
ület, hogy már csak az utcán csulázott a földre. Legalábbis muszáj volt ezzel
nyugtatni magát, mert ha az előbb úgy érezte, Bárány Lacit *tényleg* meg tudná
ölni, akkor arra nyilvánvalóan lennie kellett volna némi bátorságnak, hogy a bolt
kövére köpjön egyet, ezekre a zsíros kulák vagy zsidóbérenc tetvekre.

Az apja meg állítólag disznót vágott. Ettől a hírtől, az áztatóban hallotta, meg-
dermedt. Ilyen régóta nem lakna otthon? Vajon honnan vett az apja kocát, és min
hizlalta föl ilyen gyorsan?! Istenem, csak egy falat hagymás vért ehetne, megre-
meg a térde, ott rohadjon meg az a rohadék, ahol van, ha hoznak a nénjéhez
kóstolót, ő nem kér majd, muszáj, hogy az apja fülébe visszajusson: neki бүдös
az öreg kosztja.

Könnyű persze arra gondolni, hogy majd nem kér a hurkából, mert az nincs
itt, nem illatozik, mint a kenyér. Ez még fehér és friss sütés, arra gondol, ha nem
tudja türtőztetni magát, és befalja az egészet, akkor valami új kínzást, büntetést
talál ki magának. Ezen meg inkább röhögnie kell, lassan odajut, mint a papok,
folyton sanyargatnia kell magát.

Miért nem lehet ő olyan erős, mint amennyire szeretne? Miért adott neki az ég
több vágyat, mint amennyihez ereje van? Miért kell többet akarnia, mint a többi-
eknek a gyárban, a kubikgödör mellett, mint a sok buta parasztnak, akinek min-
den mindegy? Miért van ez, ha nem elég rafinált hozzá? Nem rossz a teljesítmé-
nye, nem rossz, de lehetne sokkal jobb is!

Jön a váltott műszak a gyárból, neki már ott kéne lennie, pedig innen még bő
tíz perc iparkodás az áztató tó, és Gila Rókus soha nem szokott elkésni, nem
Vendriczky Lázár ő, akitől mindig levonnak valamennyit, mert képtelen pontos-
san érkezni. És a fiú most már olyan orrfacsaróan бүдös, mintha kivert kutya
lenne, vagy vénember, pedig alig múlt hús.

A váltott műszakosok már ott is vannak a boltnál, és rikoltoznak, fáradtak, de
jó kedvük van, vége a tizenkét órás robotnak, többen Rókust csipkedik, kóstol-
gatják, hogy kinéz majd a levonás, ha nem iparkodik. És ő már fordul is, kapkod-
ná a lábait, amikor meglátja Lázárt, aki lohol a Kossuth utca felől, és még látha-
tóan a kisboltba tart, pedig a hentesbolt végéig ér a sor. Az legalább hús perc,
mire kiszolgálják.

Rókusnak vibrál az ideg a térdében, mégsem képes mozdulni, ezt meg kell
néznie, ilyen sokat azért nem szokott késni az ő nagy „cimborája”. Lázár észre
sem veszi, amit Rókus először nem hisz el, majdnem utána rikkant, de olyan
felháborodott kiabálás, röhögés, hóbörgés kezdődik Lázár érkezésének hírére,
hogy nem lenne értelme.

– Hadd menjen előre a бүдös! – kiabálják mindenfelől.

Vendriczky Lázárnak már nem is egyszerűen szarszaga van. Az érett sajt, a
kovász, a romlott hús és a fekália elegye az a penetráns бүз, ami árad belőle, és

ott marad, mint egy parfümcsik a levegőben. Rókus megrázza a fejét, és háborogni akar, de nincs ideje rá, mert Lázár már ki is jött a boltból, és most észreveszi. Nem lepődik meg, semmi érzelem nincs az arcán, nem is köszön, csak mutatja, hogy rohanjanak. Ő vágtat elöl, olyan tempósan, hogy Rókus csak futva tudja megelőzni, de mögötte nem lehet menni, azt nem lehet bírni, és nem csak a szag miatt, a dühe sem engedi.

Mert az ugyan igaz, hogy mindenki kiröhögi ezt a félkegyelmű Vendriczky gyereket, és azt hiszik, elmentek neki otthonról, de ő átlát a szitán! Látja, hogy Lázár törvényenkívülisége micsoda erő: azt csinál, amit akar.

És neki éppen ilyen erőre, segítségre lenne szüksége.

Ahogy a gyár vaskapujához érnek, már majd felrobban a féltékenységtől; még a végén jó lesz vigyázni ezzel a mocskos, agyalágyultnak tartott bohóccal, nehogy a fejére nőjön.

Aztán szűk hét sem telik el, és már mosolyog magán, a szorongásán. Hogy röpké pillanatig is eszébe jutott, rajta kívül bárki is képes ebben a faluban *nagy tettekre*.

Révai ismételte ezt így, hogy „nagy tettek”, már kifelé jöttek a kórházból, elhagyták a kápolnát, Duda mögöttük kullogott, Révai átölelte a vállát, és neki éppen büszkének kellett volna lennie magára, hiszen a híres elvtárs benne látta meg a talentumot, de ő sosem tudott ott lenni, ahol éppen van, ahhoz túl agyas és tépelődő fajta, meg zavarba is jött a kápolnától, hogy erre mit kellene a Révai előtt reagálni, ezért nem is volt elég hálás a bizalomért, meg hogy ilyen kedves dicséretet kapott, másfelől meg legalább nem majomkodott, gondolja utólag, legalább nem úgy viselkedett, ahogy magától tette volna, ahogy az alázatos parasztnak illik.

A Révai alig észrevehetően össze is húzta a szemöldökét, de aztán elnevette magát.

– Minden bizodalمام magában van, elvtárs! – súgta oda.

Ez már megmelengette Rókus szívét, és ez a mondat akkor is felöltik benne, amikor a tömeg elején megy, vonul mögötte a teljes áztató brigád, a kötélfonók, nézik őket az apró ablakok mögül, nyílnak, nyikorognak az öreg fakapuk, és a munka nélkül, otthon sínylődő kubikusok is csatlakoznak, olyan, mint a varázslat, mint valami élő csoda, ennél a vízen járni se lehetett jobb, trappolnak némán az emberek, mégis mintha indulók harsognának, a harag, a gyűlölet, az erő reccsgetni a csontokat, és mire Rókus és csapata a Petőfi kör elé érnek, Forrai Lajos képviselő úr már az utcán várja őket, és szinte anélkül csatlakozik, hogy Rókus elmondhatná, miért jöttek.

Egyszerűen mindenki tudja.

Érzik, hová kell menni, és miért. Mert mindenki túri vasárnap a zsíros húsleves illatát, és mindenki sejti, hogy nem a szegényeknek fő. Hallani este, ahogy visítanak a malacok, tucatszám, és persze látják, nap mint nap, a saját szemükkel Wagner Viktóra nővért, ahogy dökög a zsíros falatokkal a Verdon-féle parókia felé. Olyan kövér, hogy nehezére esik a járás, hát ezek után kinek és mit kellene elmagyarázni.

Rókus egész héten lebeg a boldogságtól, kétszer is elélvez álmában. Mind a kétszer Viktória nővért látja újra, fröccsen az orrából a vér. Neki sajognak az ujjai, soha ilyen izgató, boldog fájdalmat életében még nem érzett. Wagner asszonyság kiterül a földön, mint valami pacni, szemüvege még csak a földre esett, nem tört

el, Rókus most lép rá, olyan vékony a cipője talpa, hogy fél, megvágja az üveg, de a Jóisten megsegíti, sikerül úgy megtaposni a nővér szemüvegét, hogy a szilánkok föl sem sértik a cipő talpát.

A nővér eleinte csak zokog, aztán, amikor Rókus ráolvassa a vádakat, jajveszékel, hazudik, mintha a Bibliát olvasná, van képe azt mondani, hogy egyedül a nővérek segítenek a falu öregjein.

– Ez hazugság! – üvölti Rókus. Rémült csönd lesz, még Wagner nővér sem mer levegőt venni. – Csak mi figyelünk a szegényekre – folytatja. – Mi magunk, a szegények. Mi, kubikusok, áztatók, munkások. Már csak mi vagyunk itt emberek!

Az utolsó mondatnál jelentőségteljesen körbehordozza a tekintetét, megüti a saját mellét, nem döng, ahogy azt elképzelte, de az emberek szemében így is tűz villan, egyszerre harsan fel a vivát, hát ilyen lehetett negyvennyolc, ez színtiszta forradalom, ez a csoda, amit ő egyedül, Gila Rókus csinált.

A falu nevében lefoglalja a szegényház értékeit, mindenekelőtt a zsírt, a húst, a lisztet, a tejet, a kenyeret meg a pénzt. Az egészséget letétbe helyezteti a tűzoltó-raktárban, a teljes pakk ezentúl a nép tulajdona.

– Ezt hogy képzeled? – rikoltozza Wagner nővér. – Maga csak egy mocs... – de ezt a nővér inkább elharapja. – Maga még csak nem is rendőr. Kubikus! Miféle joggal veszi el az ételt a szegényektől?

– A kubikusok igazsága jogán! – rikoltja Rókus.

Két kubikus viszi a vállán, morajlik, zeng a tömeg, és olyan boldogok, mintha már ehetnének is a sok finomságból. Pedig abból egy falat sem jut, még Rókusnak sem, mert az egészséget visszaviteti a szentesi rendőrség, de ezzel már nem kell törődni, ez már nem fontos, mert mindenki hallja, amikor a sebhelyes arcú, puffadtra vert Wagner nővér akadékoskodik a Károlyi-kastély előtt, számonkéri a rendőrt, hogy a tetteseket nem vonja-e felelősségre. A rendőr Rókusra néz, aztán megint a nővérré, és megrázza a fejét.

– Magán kívül senki sem látott semmit.

Elindulok Teréz dédi sírja felé, teátrálisan visszapillantok apám sziklájára. Minden hamis bennem, csak a fájdalom meg a harag igazi. Azért, mert tizenhét év alatt nem sikerült se apámnak, se magamnak megbocsátanom, még nem jeltenti azt, hogy soha nem is fog sikerülni. Dolgozni kellene rajta.

Az érzésekben nincs kegyelem.

Lassítok Vendriczky Lázár mauzóleuma mellett. Az öreg egész életében arra gyűjtött, hogy nagyobb síremléke legyen, mint bárki másnak.

Május van, nemrégén múlt apám születésnapja, alig mozdul a tavaszi temető, a legtöbb síron még ott rohad a halottak napi kosár, örökzöldek és nárciszok szivacsóázisa tetvesedik.

Szinte belém szorul a levegő, ahogy meglátom az üres sírkertben Balázst meg a feleségét.

A véletlenekben nincs könyörület.

Hol van már az egykori sárm? Vékony arcából kitüremkedik a fogsora, pedig a sajátja, már néhány lépésnyire vannak tőlünk, de látom rajta, még mindig vacillál rajta, észrevegyen-e, és bennem is felszabadul, mintha csak levegőt kapott volna a parázs, némi sértettség, de én nem tudom nem figyelni, a billegős járását,

ahogy szinte minden lépésnél meghajol. Szétestek a mozdulatai. Mindene lusta és parasztos, mégsem hízott el. A vonásai tompák és buták, de még mindig íves kontúrokkal rajzolt az arca, és nincsenek vizenyős táskái a szeme alatt – bárki fiatalabbnak nézné nálam.

Mégis köszönnék, lassítanak. Úgy jön ki, mintha mi Vendriczky Lázár sírjához jöttünk volna, de szerencsére nem kezdek el magyarázkodni, szinte makogva köszönök, és bár tétovázik, mégsem állnak meg, kezet sem nyújt, ami falu helyen rideg távolságtartásnak minősül. Úgy teszek, mint aki ezt nem érti, csak állok az idegen férfi sírjánál, akiről ebben a pillanatban még csak annyit tudok, hogy szeretett volna valamit jelezni az utókornak. De talán akkor sem érteném az üzenet mélységét, ha már tudnám, hogy egész életében vesszőkosárban aludt, akkor sem látnám magam semmilyen torz tükörben.

Balázs után nézek, talán már senki sem emlékszik rá, hogy fegyverhordozója voltam egykor. És azok után, hogy valamiért még elsős gimnazista korában talajt vesztett, kirúgatta magát, lehet, már kevesen hinnék el. De nekem, aki a szívemben örök második maradtam, nem számít, emlékszik-e rá valaki.

A lezárt temetőrészben, nem messze Teréz dédi sírjától egy korhadt, kókadozó keresztet látok, a sír helyét már régen benőtte a fű. Harsogó szép gaz, a műanyag kígyókról éppen el tudom olvasni az ismerős nevet.

Werninger Lajos igazgató úr Verdon Lajos főesperesnél ebédel. Werningerné, majdhogynem szokásosan, gyöngeségre, fejfájásra panaszkodva lemondja az ebédet, az iskola vezetője egyedül érkezik. A főesperes úr házvezetőnője a konyhában fogyasztja el ebédjét a cseléddel, Wagner kisasszonyt pedig még ápolják, a lelkére nem akadt gyógyír, még ha az arca már nem is olyan puffadt.

A férfiak maguk ülnek az üvegezett verandán, a terebélyes tölgyasztalon dumaszt. Az ebéd az esperes úrnál is szerényebb a békeidőkben megszokottnál, de a csongrádi vörösbor pinchideg, és nem zavaróan hordószagú. Werninger igazgató úr különben is gyomorhajós, egyébként sincs oda a húsert, neki nem lemondás vasárnapi ebédre a tócsni, különösen akkor nem, ha ilyen ropogós, és platnin sütik, nem tocsog a zsírban.

Verdon Lajos sokadszorra meséli el, milyen dörgedelmes leveleket ír az egyházmegyének. Hogy a konkrét erőszak előtt sem győzte hangsúlyozni, ezeket a vályogagyú parasztokat nem lehet tanítani, nincs rájuk befolyás, és ők veszélyben vannak itt. Minden alkalommal elutasító választ kapott, kioktatást, krisztusi alázastról, türelemről. No, tessék.

Gila Rókus „igazságosztó” hordája most kirabolta a szociális nővérek szegényházát, és Wagner főnővér kisasszonyt otrombán megverték. Példátlan skandalum, az meg még nagyobb, hogy a számonkérés elmaradt, minden következmény nélkül maradt a lincselés, ami ugye azt üzeni a felpaprikázott kubikusoknak, mindent szabad.

A verandát gyönyörűen benőtte a vadszőlő, árnyékos és huzatos, de olyan kegyetlen a nyár vége is, hogy a klíma kezd üvegházi lenni. A főesperes úr azt javasolja, üljenek ki a diófa alá, szívják el ott a szivart.

Verdon atya mentegetőzik, csak ezzel a hazai vacakkal tud szolgálni, mit sem ér a pénz, és hiába ért véget a háború, nem lehet beszerezni semmit. Még jó, hogy

az maradt. Werninger igazgató úr nemet int a kezével, aztán előveszi a szivar tárcáját, és abból a saját Csongorát. Verdon atya elmosolyodik.

– Maga tanította ezt a förtelmes alakot valamire?

– Gilát? Nem emlékszem – feleli Werninger. – Még az is lehet. Sajnos egyformák, együgyűek és sértettek. Úgy kerülnek iskolába, hogy alig tudnak beszélni. Nem ismerik fel az arcon az érzéseket. Jó, ha nem tömték őket pálinkás kenyérrrel.

– Nekem mondja? – háborog a főesperes úr, és közben igyekszik észrevétlenül kiköpni a dohányt a szájából.

Mindketten a főesperes úr szivarvágójára néznek. Régi vita ez közöttük, hogy harapni kell vagy vágni, a főesperes úr harapáspárti, mert akkor lezárul a szivar vége, az igazgató úr azzal védekezik, hogy ha már ilyen konok idöket élnek, legalább egészen kicsi gesztusokkal igyekezessen megőrizni polgári méltóságát.

Az igazgató úr ezután Márai frissen megjelent, háborús naplóit dicséri. A főesperes úr kiválóan beszél szerbül, ő egy friss szerb regényt magasztal, valami hídról szól. Kicsit szunyókálnak a vesszőfotelekben, aztán, úgy négy óra tájban, Werninger úr engedelmet kér druszájától.

Kerülővel, a Károlyi-kastély felé szokott menni, aztán a főúton hazasétálni, de most inkább a csöndes mellékutcákat választja. Rövidebb és diszkrétebb is. Ritkán jár erre, pedig itt csinos az öregfalu, rogyadoznak a szilvafák, kövér a lucerna, a tavasszal meszelt vályogházakon barnállik a napsugaras tető, csinos a zsindey. Itt jórészt parasztok laknak, és ide épültek a zsidó polgárházak is, itt talán baj nélkül hazasétálhat. Igyekszik maga előtt is tagadni, hogy szorong, sőt, szinte fél, de ha megrezzen egy firhang, vagy kitérül egy kapu, megtorpan. Meghajolva, illedelmesen köszöntik, ahogy egy parasztnak az iskolaigazgatót illik, és ő igyekszik úgy mozdulni, hogy leplezze a megtorpanásait, de méltatlan, kellemetlen az egész.

Lehet, hogy a jövő héten inkább ő is otthon marad. A felesége erdélyi lány, a gyomorkímélő zöldségcsorbáinál nincs jobb, és ugyan hiányzik a vita, a szellemi pezsgés, de Verdon sznobizmusa gyakran fásasztó. Még hogy új szerb próza? Ugyan már!

Már a kaput nyitja, csöndes az öregfalu, a főutcán susognak a nyárfák, amikor meghallja maga mögött a motozást. Megfordul, és kis híján bevizel a rémülettől. Hogy termett ott a semmiből az a sok ember, hogyan állhatnak ott ilyen némán, ág sem zörren, köhögés se hallik.

Faragott, dermedt tömeg, mintha megfagytak volna, pedig fullasztó a forróság, és a rakás, félmeztelen, rongyos pálcikaember izzad, csupa szálkás izom, csont mindegyik, cserzett bőr és verejtékszag.

– Mit akarnak? – kérdezi fegyelmezett, enyhén remegő hangon Werninger igazgató úr, és közben összerándul a gyomra. Évek óta nem hibázott ekkorát. Nem lett volna szabad megszólalnia, csak állnia, metsző pillantással megpróbálni legyőzhetetlennek látszani, mint a gonosz gyerekek előtt. Nem adhat fel így labdákat.

– Maga szerint? – kérdezi Gila Rókus, és fához támasztja a különben töltetlen puskáját. Előrelép. Az inge nincs teljesen begombolva, de nem mocskos.

Werninger nem felel, ő is előrelép, határozottan akar, de szinte dobbant egyet, ami inkább komikus, mint erőt sugárzó. Igyekszik olyan gyilkosan nézni, ahogy büntetések előtt az irodájában szokott.

– Nem fogjuk magunkat összetojni! – mondja Rókus, és ugatva röhint egyet. Ő szinte azonnal abba hagyja, de a nép mögötte üvöltve hahotázik.

– Kokit akar adni, tanárkám? – kérdezi Rókus, és megvárja, míg elül a tetszés újabb hulláma. – Vagy minek trappol itt? A finom ebéd után tornaóra jön?

A hangulatot nehéz lenne fokozni. Rókus éppen úgy pofátlan és merész, ami passzol az igazgató úrhoz. És bár tudja, hogy mögötte ezek a bugrisok ezt nem értik, de érdekes módon érzik. És ha ő jó formában van, máshogyan reagálnak. Szinte lebeg a boldogságtól, ahogy egyre alprábban szégyeníti meg ezt a poját. Már következhetne a verés, már repülnie kellene az első pofonnak, amit ugye, csak ő keverhet le, már nincs mit feszíteni a húrokon, Rókus mégis tétovázik.

Ez így túl egyszerű, olyan snassz. Szinte gépies. Legendás bosszú kell, olyan, aminek híre kel. Nincs még egy ilyen alkalmas karakter, mint Werninger. Annyira nem gonosz és öntelt, mint Verdon cimborája, itt lehetne valami cifra megalázást eszközölni. A főesperes urat annyira gyűlölik, hogy ott jó, ha egy szót szólhat majd, el fog szabadulni a pokol. Itt kellene valami emlékeztetést alakítani! Olyat, ami Szegedig is elhallatszik, amitől talán még Révai is belátja, neki, Gila Rókusnak országos karrier dukál.

Egyre rosszabb a hangulat, Rókus körbenéz, de egyszerűen nem jut eszébe semmi, ráadásul a szeme sarkából látja, hogy ott billeg, jön az ostoba harangozós járásával, a tekintete peremén már látszik, érkezik Vendriczky Lázár.

A „cimborája” nincs rá jó hatással, valahogy mindig blokkolja őt. Addig kellene okosat mondani, valami veretes bosszút elindítani, míg Lázár ide nem ér.

– Kinek van baja az igazgatóval? – kiáltja Rókus mérgében. Magára haragszik, hogy mit ügyetlenkedik itt, de valahogy rosszul sül el az ingerült kérdés, inkább számonkérés, mint buzdítás. A csorda hörgése elül, csönd lesz, személy szerint senki sem akar odaállni a köztiszteletnek örvendő Werninger elé. Megrebben a pillanat.

– Nekem van! – kiáltja valaki.

Vendriczky Lázár az. Most mindenki őt nézi, Rókus émelyeg a haragtól meg a szagtól.

– Szerintem feleltessük! – kiált fel Lázár, és már indul is az igazgató felé.

Rókus alig bírja tartani magát, annyira húzza, rángatja az izmait a féltékenység, és marja belül a harag. Hát persze!, ezt az ötletet kereste, milyen elemi, mégis kegyetlen idea. Még fel sem ocsúdik, a barátja tudja fokozni.

– Ha nem tudja a választ, kapjon kokit!

Harcos, dühös jókedvvel tombol a tömeg, feleljen a direktor úr, na tessék, feleljen, ha tud.

– Mi legyen az első kérdés? – veszi át az irányítást Lázár. Olyan bűdös, mintha rohadna, de ez most senkit sem érdekel. Ráadásul Lázár oda is lép, beáll az igazgató mögé, és várja a kérdést. Közben, mintha pantomimes lenne, gyakorol: próbálgatja a fejre mért koki ívét.

Rókusban erre végre kienged a dermedtség, Lázárt élteti a tömeg, ez már olyan éles versenyhelyzet, hogy kiélesednek a reflexei, megfeszülnek az idegei, elveszi a fa mellől a puskát, az igazgató elé lép. Mintha minden zajt, rivalgást elvágta volna, süket lesz a világ. Rókusban habzik a gyűlölet.

– Ne feleljen, ha jót akar! – súgja az igazgatónak.

Látja, hogy Werningerben dúl a vihar, cikáznak a gondolatai, hatással van rá, amit az egykori tanítványa mond neki.

Egészen úgy tűnik, mintha Rókus segíteni akarna. Akárha az agitátor titokban elnézést kérne azért, ami ezután következik. Ami akkor történik majd, ha az igazgató helyesen felel a kérdésre. És ezt a jó szándékot egy villanásnyira még maga Rókus is elhiszi. Pedig valójában azért mondja ezt, mert fél. Aggódik, hogy az igazgató gyáva, nem lesz elég ereje beleállni a bátorságpróbába, ebbe a kíméletlen helyzetbe, és inkább hallgat, a kokit választja majd.

– Ki írta Az *arany embert*? – rikoltja Rókus.

Az igazgató mögött Lázár továbbra is majomkodik, de most senki sem nevet rajta, csönd van, várják a választ. Az igazgató körbenéz, lenézően mosolyog, és legyint.

– Maguk nevetséges bugrisok! – sziszegi.

– Nem tudja! – rikolt fel szerencsére Lázár, és már adná az első kokit, amivel az övé lenne a bosszú és a győzelem.

– Jó kay Móric! – vágja oda megvetően Werninger, mintha köpne egyet, aztán oldalra lép a tömeg felé, és széttárja a kezét.

Vendriczky Lázár abban a pillanatban engedi le csalódottan a kokira emelt kezét, amikor Gila Rókus hasba veri a puskatussal az iskolaigazgatót. Addig rugdossa, amíg az öreg már nem nyögdécsel. A végén felnéz, lángol az emberek szeme, ökölbe szorított kézzel nézik, érzi, hogy valami, valami még kellene, ez így nem teljes.

Maga se tudja, honnan jut az eszébe, csak ösztönösen cselekszik, lehajol, kiveszi a zakózsebből az igazgató szivartárcáját, gyújtóját, leharapja a szivar végét, és akkurátusan, hosszan meggyújtja. Amikor már világít a parázs, mélyet szív bele. Szerencsére vissza tudja tartani a köhögést, amikor a Csongor finom, édes, éme-lyítő füstjét a felajzott kubikusok képébe fújja.